

हिमसंस्कृतवार्ताः

दैनिक ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

himsanskritvartah
e-Sanskritnewspaper

नवा प्रेरणा नवोत्साहः

हिमाचलप्रदेशस्य संस्कृतशिक्षकाणां नूतनः प्रकल्पः

1

16.02.2024 शुक्रवासरः वि.सं. २०८० माघशुक्ल सप्तमी फाल्गुण ४ प्रविष्टांशः

Website- www.himsanskritam.com Email-himsanskrit@gmail.com

■ पृष्ठ-5 ■ वर्ष-3 ■ अङ्क-114

अपेक्षानाम् आयव्ययकम्
हिमाचले आर्थिकसंकटे
अपेक्षानुरूप आयव्ययकस्य
आह्वानम्

हिमाचल-संस्कृत-
अकादम्या हमीरपुरस्य
चकमोह- संस्कृत-
महाविद्यालये मानितः
“सुरम्यः वसंतोत्सवः”

योगदर्शने शोधाय
लेखनाय च उत्तराखण्डस्य
प्रख्यातलेखिका डॉ.
कविताभट्टशैलपुत्र्यै
गार्गीराष्ट्रीययोगिनी
पुरस्कारः

प्रमुखाः वार्ताः

प्रधानमन्त्री-विकसित
राजस्थानकार्यक्रमे

विकसित राजस्थान

कार्यक्रम को संबोधित करेंगे

दिनांक : 16 फरवरी, 2024
समय : सुबह 11 बजे

प्रधानमन्त्री अद्य दृश्य-श्रव्य-
अन्तर्जालमाध्यमेन विकसितभारत
विकसित- राजस्थानकार्यक्रमं
सम्बोधयिष्यति। कार्यक्रमावधौ प्रधानमन्त्री
सप्तदशकोटि रुपयकाणां विभिन्नासां
विकासात्मक-परियोजनानाम् उद्घाटनं
शिलान्यासं च करिष्यति। एतासु
मार्गपरिवहन- रेलमार्ग-सौरोजा-ऊर्जांतरण-
पेयजलापूर्ति-प्राकृतिक-वातीयेन्धनाः
परियोजनाः समाविष्टाः सन्ति।

विकसितराष्ट्रस्य निर्माणाय

देशस्य युवशक्तेः

कार्यबलसंवर्धनस्य

आवश्यकतायै बलं प्रदत्तवान्

केन्द्रीय-कौशल-विकास-

उद्यमितामन्त्री धर्मेन्द्र प्रधानः

केन्द्रीय-कौशल-विकास-उद्यमितामन्त्री
धर्मेन्द्र प्रधानः गुरुवासरे विकसितराष्ट्रस्य
निर्माणाय देशस्य युवशक्तेः
कार्यबलसंवर्धनस्य आवश्यकतायै बलं
प्रदत्तवान्। नवदिल्ल्याः उद्योग-सहभागि-
कार्यक्रमस्य विकसित-भारतं इत्यमुं
सम्बोधयन् मन्त्रिणा प्रोक्तं यत् भारतदेशः
तादृशः देशो वर्तते येन कौशलाय
पुनर्कौशलाय उन्नयनकौशलाय च ध्यानं
प्रदीयते।

सुभाषितम्

श्रोतं श्रुतनैव न तु कुण्डलेन
दानेन पाणिनं तु कंकणेन।

विभाति कायः करुणापराणाम्
परोपकारेण तु चन्दनेन।।

भावार्थ- कान की शोभा कुण्डल से नहीं
बल्कि ज्ञानवर्धक वचन सुनने से है, हाथ की
शोभा कंकण से नहीं बल्कि दान देने से है
और काया (शरीर) चन्दन के लेप से दिव्य
नहीं होता बल्कि परोपकार करने से दिव्य
होता है।।

प्रतीकसाठ्ये मुम्बई

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे
व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते
सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः

हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

भाजपेतिदलस्य वरिष्ठनेता
नन्दकिशोरयादवः
सर्वसम्मत्या बिहार-
विधानसभाध्यक्षत्वेन चितः

भाजपेतिदलस्य वरिष्ठनेता
नन्दकिशोरयादवः ह्यः सर्वसम्मत्या बिहार-
विधानसभाध्यक्षत्वेन चितः। गुरुवासरे सञ्जाते
राज्यस्य विधानसभायाः विशिष्टोपवेशने एषा
नैर्वाचिनिकप्रक्रिया सम्पूरिता। मतदानानन्तरं
विपक्ष-पक्षयोः नेतारः तस्मै वर्धापनानि
प्रदत्तवन्तः। मुख्यमन्त्री नीतिशकुमारः
विपक्षस्य नेता तेजस्वी प्रसादयादवश्च चितं
अध्यक्ष समीपं शुभकामनायै गतवन्तौ ।
तदनन्तरं अध्यक्षेण श्रीयादवेन प्रतिपादितं
यत् असौ पक्षपातेन विनैव सदनस्य
नियमानुसारं प्रक्रियानुसारं च सदनस्य
सकारात्मक कार्याचरणाय प्रयासं
विधास्यति। सप्तमवारं विधायकः श्रीयादवः
पटनासाहिब-विधानसभा-क्षेत्रस्य
प्रतिनिधित्वं करोति। तस्य पार्श्वे
राज्यसर्वकारस्य विभिन्नाः विभागाः अपि
सन्ति।

प्रधानमन्त्री-नरेन्द्रमोदी
कतरदेशस्य अमीर शेख-
तमीम-बिन-हमद-अल-
ताहनी इत्यनेन सह द्वैपाक्षिकी
वार्ता साधितवान्

प्रधानमन्त्री-नरेन्द्रमोदी कतरदेशस्य अमीर
शेख-तमीम-बिन-हमद-अल-ताहनी इत्यनेन
सह द्वैपाक्षिकी वार्ता साधितवान्।
अर्थव्यवस्थायाः संवर्धनाय आर्थिक-क्षेत्रेष्वपि
सुदृढीकरणं चर्चायाः केन्द्रबिन्दवः आसन्।
अयं कतर भारत-देशयोर्मध्ये सम्बन्धान्
दृढीकर्तुं पदक्षेपो विद्यते। परह्यः प्रधानमन्त्री
मोदी दोहायां कतरदेशीयेन समकक्षेण
शेख-मोहम्मद-बिन- अब्दुल रहमान-अल-
थानि-इत्यनेन सहापि मेलनं कृतवान्।
प्रधानमन्त्रिणा परह्यः रात्रौ कतरदेशीयेन
प्रधानमन्त्रिणा आयोजितं रात्रिभोजनमपि
स्वीकृतम्। प्रधानमन्त्री समुदीरितवान् यत्
तस्य एषा यात्रा भारत-कतर-देशयोर्मध्ये
मैत्रीभावं प्रपूरितास्ति।

सर्वोच्चन्यायालयेन राजनीतिकानुदानाय
नैर्वाचिक-बन्धपत्र-योजना निरस्तीकृता

हिमसंस्कृतवार्ताः। सर्वोच्चन्यायालयेन
राजनीतिकानुदानाय नैर्वाचिक-बन्धपत्र-योजना
निरस्तीकृता। शीर्ष-न्यायालयस्य पञ्चसमूहात्मक-
न्यायाधीशानां एकेन पीठेन निगदितं यत् इयं योजना
नागरिकाणां सूचनाधिकारम् उल्लंघयति।
सर्वोच्चन्यायालयेन भारतीयस्टेटबैंकः कथितः यत्
शीघ्रमेव एतानि बन्धपत्राणि निषेधितानि
भवितव्यानि अपि च अनेन माध्यमेन कृतस्य
अनुदानस्य विवरणं भारतस्य निर्वाचनायोगाय
प्रदातव्यम्। न्यायालयेन स्वीकृतं यत् अवैधप्रकारेण
नियोजितस्य धनस्य प्रतिकूलाचरणाय दानदातृणां
परोक्षभावनां स्थापनाय च घोषितोद्देश्यं अस्याः
योजनायाः समर्थनं नैव कर्तुं शक्नुवन्ति।
शीर्षन्यायालयेन प्रोदीरितं नैर्वाचिकपत्रं
अवैधधनानां नियन्त्रणाय एकमात्रं विधिः नैव भवति।

ध्यातव्यमस्ति यत् इयं योजना या सर्वकारेण
अष्टादशाधिक-द्विसहस्रतमवर्षस्य जनवरीमासस्य
द्वितीये दिनाङ्के अधिसूचितासीत्, सा
राजनीतिकानुदाने पारदर्शिताम् आनेतुं
राजनीतिकदलेभ्यः प्रदीयमानस्य मुद्रादानस्य
विकल्परूपेण प्रस्तुतासीत्।

पर्वतात् आरभ्य राष्ट्रियमञ्चपर्यन्तं प्रतिध्वनन्ति
हिमाचलस्य ग्रे-जल-प्रबन्धन-प्रयत्नाः

हिमसंस्कृतवार्ता- शिमला। चयनितसामुदायिकसंसाधनव्यक्ति (सीआरपी)
स्वच्छभारतमिशनग्रामीणहिमाचलप्रदेशस्य प्रवक्ता
अवदत् यत् हिमाचलप्रदेशस्य ग्रे-
जलप्रबन्धनप्रयासाः राष्ट्रियस्तरस्य मान्यतां
प्राप्तवन्तः, राज्यस्य प्रतिरूपं देशे सर्वत्र स्वीकरणार्थं
विचार्यते। सः अवदत् यत्
लखनऊनगरे जलजीवनमिशनस्य
स्वच्छभारतमिशनस्य च संयुक्ताश्रयेण
केन्द्रीयपेयजलस्वच्छताविभागेन स्वच्छताक्षेत्रे
सर्वोत्तमप्रयासानां प्रकाशनाय आयोज्यमाने
द्विदिनात्मके राष्ट्रियसम्मेलने विभागस्य
वाशसंस्थानस्य च प्रतिनिधयः स्वानुभवान् प्रकटयितुं
आमन्त्रिताः सन्ति। असौ अकथयत् यत्
स्वच्छभारतमिशन-ग्रामीणस्य अन्तर्गतं

राज्यस्य १६७४३ ग्रामानां वास्तविकं सर्वेक्षणं एतैः
सीआरपीभिः क्रियते, येषु अधुना यावत्
सार्धसहस्राधिकेषु ग्रामेषु एतत् सर्वेक्षणं कृतम् अस्ति
अस्मिन् काले पंचायतप्रतिनिधिनां साहाय्येन एतैः
प्रशिक्षितैः सीआरपीभिः ग्रामसभाः आयोजिताः तथा
च ग्रे-जलप्रबन्धनं, शौचालयव्यवस्था तथा च
स्वच्छता प्रायः सार्धत्रिलक्षजनैः सह संवादं कृत्वा
जागरूकताप्रसारणस्य कार्यं कृतम् ।
ग्रामीणविकासविभागेन WASH संस्थायाः
सहकारेण कृतस्य अस्य प्रयासस्य राष्ट्रियस्तरे प्रशंसा
कृता अस्ति तथा च देशे सर्वत्र हिमाचलस्य एतत्
प्रतिरूपं स्वीकर्तुं प्रयत्नाः आरब्धाः।
अस्मिन् क्रमे हिमाचलस्य ग्रामीणविकासविभागस्य,
हिमाचलस्य WASH संस्थानस्य च प्रतिनिधयः १६-
१७ फरवरी दिनाङ्के लखनऊनगरे आयोज्ये
राष्ट्रियस्तरीयसम्मेलने स्वस्य अनुभवान्
प्रकटयिष्यन्ति । अस्मिन् सम्मेलने सर्वेषां राज्यानां
स्वच्छभारत- मिशनस्य प्रतिनिधिः, विशेषज्ञाः,
पर्यावरणविदाः इत्यादयः भागं गृह्णन्ति।

HP Budget 2024: अपेक्षाणाम् आयव्ययकम् हिमाचले आर्थिकसंकटे अपेक्षानुरूप आयव्ययकस्य आह्वानम्

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमला। मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंहसुखुः स्वस्य कार्यकालस्य द्वितीयं बजटं १७ फरवरी दिनाङ्के प्रस्तौतुं गच्छति। लोकसभानिर्वाचनं अग्रे अस्ति। अस्मिन् बजटे अनेकेषां प्रमुखखण्डानां तृप्यर्थं प्रयासः भवितुं शक्नोति इति स्वाभाविकम्। हिमाचलस्य आर्थिकदशा साधु नास्ति। आपदायाः अनन्तरं राज्यं पादयोः स्थापयितुं संकल्पं कृत्वा मुख्यमंत्री सुखुः इत्यस्य कृते बजटं कठिनपरीक्षायाः अपेक्षया न्यूनं न भविष्यति। पूर्वभाजपा-काङ्ग्रेस-सर्वकाराणां इव हिमाचलप्रदेशस्य १४ मासानां सुखु-सर्वकारः अपि आर्थिकसंकटेन सह संघर्षं कुर्वन् बजटस्य प्रबन्धनं कुर्वन् अस्ति। राज्यस्य अर्थव्यवस्थां पुनः मार्गं प्रति आनेतुं प्रयत्नाः क्रियन्ते, परन्तु पूर्वदेयतानां नूतनव्ययस्य च भारः एतावत् अस्ति यत् तथा सह अग्रे गमनम् पर्वतवत् आह्वानं भवति। सर्वासु प्रतिकूलपरिस्थितौ अपि मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंहसुखुः अद्यापि चतुर्वर्षेभ्यः अनन्तरं देवभूमि-अर्थव्यवस्था पादयोः स्थापयति इति पर्वतसदृशेन दृढनिश्चयेन पुनः पुनः वदति। दशवर्षेभ्यः परं हिमाचलप्रदेशः समृद्धतमेषु राज्येषु अन्यतमः भविष्यति। एतदर्थं सः आगामिसमये बहवः कठिननिर्णयान् ग्रहीतुं कथितवान् अस्ति। १७ फरवरी दिनाङ्के वित्तमन्त्रीरूपेण मुख्यमंत्री सुखुः २०२४-२५ वित्तीयवर्षस्य बजटस्य अनुमानं प्रस्तुतं करोति। अस्मिन् अपि सः आयवृद्धयर्थं व्ययस्य न्यूनीकरणाय च कठिननिर्णयान् कर्तुं शक्नोति। परन्तु लोकसभानिर्वाचनं दृष्टिगोचरं कृत्वा बजटे काश्चन

लोकवादीनां घोषणाः अपि सम्भवन्ति। हिमाचलप्रदेशस्य अर्थव्यवस्था दशकैः पङ्क्तुः अस्ति। सर्वकारस्य आयः अष्टाशीतिरूप्यकाणि व्ययः एकरूप्यकाणि च। सर्वेषाम् उपायानां अभावेऽपि स्थितिः अद्यापि तथैव वर्तते। सुखुसर्वकारेण जनानां कृते कृतानां प्रतिज्ञानां प्रथमम् आधारभूतं स्तम्भम् अतिक्रम्य स्वस्य मुख्यप्रतिश्रुतिषु अन्यतमा पुरातनवृत्तियोजना (ओल्ड पेन्शन) कार्यान्विता अस्ति। राज्यस्य महिलाभ्यः प्रतिमासं १५००-१५०० रूप्यकाणां प्रतिज्ञां कार्यान्वितुं उपक्रमः अपि लाहौल-स्पीतिमण्डलात् गृहीतः, परन्तु अद्यापि प्रतिज्ञाङ्गमार्गे अस्मिन् अग्रे गन्तुं बहवः तीक्ष्णाः बाधाः सन्ति। ३०० यूनिट् निःशुल्कविद्युत्प्रदानस्य प्रतिज्ञा सर्वकारेण पूर्णा कर्तव्या अस्ति। तस्मिन् एव काले केन्द्रसर्वकारः राज्याय ऋणदानस्य सीमां निरन्तरं न्यूनीकरोति, अनेके प्रतिबन्धाः अपि स्थापिताः सन्ति। स्वाभाविकं यत् नूतनदिल्लीतः यथा उदारता पूर्वसर्वकारस्य कृते आसीत्, यत् द्विगुणं इञ्जिनम् इति उच्यते स्म, तत् न भवितुं शक्नोति। राज्यस्य स्वस्य धनं अर्जनस्य साधनानि अतीव सीमिताः सन्ति। अद्यापि नूतनानां संसाधनानाम् निर्माणे बहवः बाधाः सन्ति। अर्थव्यवस्थां शतप्रतिशतम् पुनः मार्गं प्रति आनेतुं संकल्पं पूर्णं कर्तुं बाधाः अतितर्तुं महती आह्वानं भविष्यति।

द्रुतविकासं समृद्धराज्यस्य निर्माणं च कर्तुं केन्द्रीकृतं भविष्यति आयव्ययकम्

मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंहसुखुः अवदत् यत् राज्यसर्वकारस्य हिमाचलप्रदेशस्य आर्थिकस्थितेः उन्नयनस्य, द्रुतविकासस्य च विषये विशेषं ध्यानं वर्तते। एतेषु बिन्दुषु अपि बजटं केन्द्रितं भविष्यति। अस्मिन् राज्ये स्वावलम्बनं देशस्य समृद्धतमं राज्यं च कर्तुं सर्वकारेण कृतानि पदानि अपि वयं प्राप्नुमः। समाजस्य सर्वेषां क्षेत्राणां सर्वेषां वर्गानां च सर्वकारस्य विकासाय सर्वकारः दृढनिश्चयः अस्ति। कृषकाणां परिश्रमस्य उचितमूल्यं प्रदातुं बहवः योजनाः निर्मिताः सन्ति। एतानि अस्मिन् बजटे घोषितानि भविष्यन्ति।

HP Vidhansabha Budget Session : विपक्षस्य सदनं कोलाहलः अलीखड्डुयोजनायां चर्चायाः प्रतिषेधे बहिष्कारः कृतः

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमला। हिमाचलप्रदेशविधानसभायाः बजटसत्रस्य द्वितीयदिवसः कोलाहलपूर्णः आसीत्। गुरुवासरे प्रश्नहोरायाः अनन्तरं विपक्षः नियमः ६७ इत्यस्य अन्तर्गतं स्थगनप्रस्तावस्य सर्वं कार्यं स्थगयित्वा बिलासपुरस्य अलीखड्डुयोजनायां कोलाहलं कृतवान्। यदा विधानसभाध्यक्षः कुलदीपसिंहपठानिया चर्चायाः अनुमतिं न दत्तवान् तदा भाजपाविधायकाः घोषोद्धोषान् उद्धृत्य बहिः गतवन्तः। विधायकः रणधीरशर्मा अवदत् यत् पुलिसस्य यष्टिप्रहारेण सः आहतः अस्ति। यदि अत्र विषयं न उत्थापयितुं शक्यते तर्हि कुत्र उत्थापयिष्यते? यदा सः अलीखड्डुविवादविषये आन्दोलनकारिभिः सह वार्तालापं कर्तुं गच्छति स्म तदा डीएसपी तं निवारयित्वा यष्टिप्रहारम् आरोपितवान्। एतत् एव न, जनप्रतिनिधिनामुपरि चोर्यस्य जनानाम् प्रेरणा-खण्डाः आरोपिताः सन्ति। विवादः चिरकालात् प्रचलति। मुख्यमंत्री उपमुख्यमंत्री च कार्यं स्थगयितुं आदेशं दत्तवन्तौ, परन्तु तेषां अस्वीकारेऽपि कार्यं प्रचलति। जलविज्ञानस्य प्रतिवेदनं विना एतादृशी महती

योजना क्रियते। अम्बुजा-कम्पनी धनं दत्तवती अस्ति, अतः जनाः अस्याः कम्पन्याः कृते जलं गच्छति इति अनुभवन्ति। ग्रीष्मकाले जलस्य समस्याः भवन्ति। अतः योजनाः स्थगयन्तु। योजनां स्थगयित्वा एफआईआर निवृत्तं कुर्वन्तु। अस्मिन् विषये उद्योगमन्त्री हर्षवर्धनचौहानः अवदत् यत् एषः महत्त्वपूर्णः विषयः अस्ति। अनुबन्धकः स्वेच्छया कार्यं कुर्वन् स्यात्। सः क्षेत्रस्य जनानां मध्ये वैमनस्यं भवतु इति न इच्छति। अनुबन्धकस्य विरुद्धं अपि कार्यविधिः भविष्यति। विधानसभाध्यक्षः अवदत् यत् शुक्रवासरे एषः विषयः चर्चायै ग्रहीतव्यः, यस्मिन् विषये भाजपासदस्याः सदनं घोषोद्धोषान् उत्थापितवन्तः। विपक्षः एतस्य विषये चर्चां कर्तुं अटलः भूत्वा सदनत् बहिः गतः। तस्मिन् एव काले प्रातःकाले कार्यविधिः आरम्भात् पूर्वं विपक्षस्य नेता जयरामठाकुरः भाजपा विधायकाः च घोषोद्धोषान् उद्धृत्य सदनं गतवन्तः। सोलन-बिलासपुर-सीमायां निर्मितस्य किकर-नवगांव-जल-परियोजनायाः विषये हिंसायाः विरोधे भाजपा-विधायकाः सर्वकारस्य विरुद्धं घोषान् उत्थापितवन्तः। एतस्मिन् समये भाजपा विधायकः रणधीरशर्मा स्वस्य व्रणिताङ्गुलीः दर्शयन् दृष्टः। विधानसभायाः सदनं पूर्वविधायकः दीनानाथगौतमः स्मृतः। विधानसभायाः बजटसत्रस्य द्वितीयदिवसस्य आरम्भः शोकोद्गारेण अभवत्। गुरुवासरे प्रातःकाले सदनस्य कार्यविधिः आरम्भमात्रेण मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंहसुखुः द्रुतविधानसभाक्षेत्रस्य पूर्वविधायकस्य दीनानाथगौतमस्य निधनस्य विषये दुःखं प्रकटितवान्। मुख्यमंत्री उक्तवान् यत् दीनानाथगौतमस्य जन्म १९३९ तमस्य वर्षस्य अक्टोबर् २८ दिनाङ्के अभवत्। राजनीतौ प्रवेशात् पूर्वं सः प्रथमं शिक्षकः आसीत्। १९९० तमे वर्षे प्रथमवारं विधायकः अभवत्।

हिमाचले निर्विरोधं न भविष्यति राज्यसभानिर्वाचनम्, भाजपादलस्य प्रत्याशी हर्षमहाजनः

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमला। हिमाचलप्रदेशे राज्यसभानिर्वाचनं निर्विरोधं न भविष्यति। विधानसभायां बहुमतं नास्ति चेदपि गहननीतिम् (मास्टर स्टॉक) क्रीडन् विपक्षदलं भाजपा राज्यसभानिर्वाचनार्थं स्वस्य प्रत्याशी स्थापितवान्। भाजपादलेन काङ्ग्रेसतः भाजपादले समाविष्टः हर्षमहाजनः स्वस्य प्रत्याशी घोषितः अस्ति। सः काङ्ग्रेसस्य अभिषेक मनुसिंघवी इत्यनेन सह सम्मुखीभवति। गुरुवासरे विधानसभायां भाजपा-काङ्ग्रेस-उभौ प्रत्याशिनौ नामाङ्कनं प्रवेशितौ। भाजपादलेन राज्यसभायाः कृते हर्षमहाजनस्य उपरि विश्वासं कृत्वा सर्वे आश्चर्यचकिता कृताः। विधानसभायां काङ्ग्रेसस्य बहुमतं भवति इति कारणतः भाजपा अभ्यर्थिनः न स्थापयिष्यति इति विश्वासः आसीत्। २०२२ तमस्य वर्षस्य विधानसभानिर्वाचनात् कतिपयदिनानि पूर्वं हर्षमहाजनः भाजपायां सम्मिलितः आसीत्। हर्षमहाजनः काङ्ग्रेसस्य वरिष्ठः नेता अस्ति। सः काङ्ग्रेससर्वकारे अपि मन्त्री आसीत्। सः पूर्वमुख्यमन्त्रिणः स्वर्गीयस्य वीरभद्रसिंहस्य निकटसहकारिषु अन्यतमः आसीत्। सम्प्रति सः भाजपा राज्यकोरसमूहस्य सदस्यः अपि अस्ति।

JOA अभ्यर्थिनां हिमाचलस्य विधानसभायाः बहिः विरोधप्रदर्शनम्

हिमसंस्कृतवार्ताः। कनिष्ठकार्यालयसहायकपदार्थं आवेदनं कृतवन्तः अभ्यर्थिनः बटसत्रस्य प्रथमदिनात् हिमाचलप्रदेशविधानसभायाः बहिः विरोधं कृतवन्तः। शतशः अभ्यर्थिनः तेषां परिवारजनाः च राज्यसर्वकारस्य विरुद्धं नारां प्रसारितवन्तः। आन्दोलनकारिणः शीघ्रमेव परीक्षापरिणामस्य घोषणां कर्तुं आग्रहं कृतवन्तः। विरोधस्य समये अभ्यर्थिनः अवदन् यत् परिणामः बहुकालात् लम्बितः अस्ति, परन्तु सर्वकारः केवलं तेभ्यः पुनः पुनः आश्वासनं ददाति, समितिः च निर्माति। परिणामस्य अघोषणया तेषां जीवनं नष्टं भवति स्म इति तेपि अवदन्। अथवा सर्वकारेण तत्क्षणमेव परिणामं घोषयेत् अथवा अस्मान् विषं दातव्यम् इति एकः अभ्यर्थी अवदत्। ते अवदन् यत् सर्वोच्चन्यायालयेन परिणामाः घोषिताः भवेयुः इति निर्देशः दत्तः। "तर्हि, सीएम सुखविन्दरसिंहसुखु इत्यस्य नेतृत्वे सर्वकारं किं नयति?" उक्तवान् एकः आन्दोलनकारी, यः नाम न वक्तुम् इच्छति स्म। अभ्यर्थिनः गतषड्दिनानि अनशनं कृत्वा उपविष्टाः सन्ति।

२०२४ तमे वर्षे जनवरीमासे १५ दिनाङ्के तस्य मृत्युः अभवत्। तस्य निधनस्य विषये सदनं गभीरं शोकं प्रकटयति। प्रतिपक्षनेता जयरामठाकुरः अवदत् यत् दीनानाथः शास्त्री जी इति नाम्ना प्रसिद्धः आसीत्। तस्य व्यक्तित्वं प्रामाणिकं स्वच्छं च प्रतिबिम्बं आसीत्। असौ १२ वर्षाणि यावत् शिक्षकः आसीत्। द्विवारं पंचायत प्रधानः अभवत्। सः भाजपा-मण्डी-जिल्लाध्यक्षः सहितं दलस्य अनेकेषु पदेषु अपि कार्यं कृतवान्। विधायक पूर्णसिंह ठाकुरः अवदत् यत् दीनानाथः गौतमः शिक्षकसंघस्य प्रदेशाध्यक्षः अपि आसीत्। सः कर्मचारिणां आग्रहाणां कृते अनशनं अपि कृतवान्। विधानसभाध्यक्षः कुलदीपः पठानिया अपि तस्य परिवारं प्रति शोकं प्रकटितवान्। उपमुख्यमन्त्रिणः मुकेश-अग्निहोत्रिणः पत्न्याः सिम्मी अग्निहोत्री इत्यस्याः निधनेन अपि विधानसभाध्यक्षः शोकं प्रकटितवान्।

हिमाचल-संस्कृत-अकादम्या हमीरपुरस्य चकमोह-संस्कृत-महाविद्यालये मानितः “सुरम्यः वसंतोत्सवः”

हिमसंस्कृतवार्ताः, नरेशमलोटिया। सरस्वतीपूजन- यज्ञानुष्ठान- कवि-सङ्गोष्ठी- व्याख्यान- शोधात्मक-उद्बोधनैः सह सांस्कृतिक- कार्यक्रमोऽपि सञ्जातः। बसन्तपञ्चमी अथवा श्रीपञ्चमी एकः प्रसिद्धः हिन्दुपर्वः वर्तते। अस्मिन् दिने देवी सरस्वती, कामदेवः, विष्णुः च पूज्यते। एषा पूजा विशेषतया भारते, बाङ्गलादेशे, नेपाले, अन्येषु च अनेकेषु राष्ट्रेषु महता उत्साहेन आचर्यते। अस्मिन् दिने जनाः पीतानि वस्त्राणि धारयन्ति। शास्त्रेषु बसन्तपञ्चमी एव ऋषिपञ्चमी इति नाम्ना उल्लिखिता अस्ति, तथैव पुराणेषु, शास्त्रेषु, अनेकेषु काव्यग्रन्थेषु च तस्य चित्रणं भिन्नरूपेण कृतम् अस्ति। होलीपर्व बसन्तपञ्चमीतः ४० दिवसाभ्यन्तरे आचर्यते, अतः बसन्तपञ्चमी होलीपर्वणः आरम्भः इति मन्यते। बसन्तपञ्चमीदिने सरस्वतीदेव्याः जन्म अभवत् इति विश्वासः अस्ति। अस्मिन् एव दिने सा पुस्तकं वीणां मालां च धृत्वा श्वेतपङ्कजे उपविष्टा प्रादुर्भूतवती। अपि च बसन्तपञ्चमीतः एव वसन्तऋतुः आरभ्यते। अस्मिन् दिवसे भारतसहितं सम्पूर्णं विश्वे पूजा अर्चना च आचर्यते। अनेन क्रमेणैव हिमाचल-संस्कृत-अकादम्याऽपि हमीरपुर- जनपदस्य श्री- विश्वनाथ- संस्कृत- महाविद्यालय- चकमोहे पूर्णोत्साहेन, श्रद्धामय-भावेन च बसन्तपञ्चमी पर्व आचर्यते। अवसरेऽस्मिन् महाविद्यालयस्य परिसरे आगन्तुकैः सह छात्र-छात्राभिः मिलित्वा सरस्वतीपूजनं यज्ञानुष्ठानं च आचरितम्। अनन्तरं कार्यक्रमस्य प्रारम्भो जातः। अस्य कार्यक्रमस्य संयोजनम् पूर्व-प्राचार्येण डॉ. धनीराम- संगर- महोदयेन कृतमासीत्। मञ्च-सञ्चालकेन मनोज-गौतमेन कार्यक्रमस्य शुभारंभः कृतः। तत्र आदौ महाविद्यालयस्य छात्रैः वैदिक- मङ्गलाचरणम्, सरस्वती वन्दना च कृता। अवसरेऽस्मिन् डॉ. एल.आर.शर्मा अध्यक्षरूपेण तथा च गुरु- नानकदेव- विश्वविद्यालयस्य पूर्व विभागाध्यक्षः डॉ. लेखराम- शर्मा मुख्यातिथिरूपेण उपस्थिताः आस्ताम्। हिमाचल-संस्कृत-अकादम्याः सचिववर्येण डॉ. केशवानन्द-कौशलेन सर्वेषां आगन्तुकानां सहितं अध्यक्षस्य, मुख्यातिथेः, छात्राणां च स्वागतं विहितम्। चकमोह- महाविद्यालयस्य प्रधानाचार्यस्य नरेश- कुमार- ठाकुरस्य च विशेषाभिनन्दनम् विहितम्। अनन्तरं कवि-सङ्गोष्ठी- व्याख्यान- शोधात्मक-उद्बोधनैः सह सांस्कृतिक- कार्यक्रमस्य प्रारम्भः सञ्जातः। स्थानीय- छात्रैः अद्भुतानां सांस्कृतिक- कार्यक्रमानां मञ्चनं कृतम्। आगन्तुकैः विद्वद्भिः काव्यपाठं, व्याख्यानं शोधात्मक-उद्बोधनं च प्रस्तुतम्। अत्र सम्पूर्णहिमाचलात् विद्वांसः आगतवन्तः आसन्। तत्र प्रामुख्येन डॉ. नरेश- शर्मा, डॉ. महेंद्र- गोपाल- शर्मा, डॉ. श्याम- लाल- शर्मा, डॉ. जगदीशः, आचार्यः भगतरामः डॉ. सत्री कुमारः, डॉ. राकेश- शर्मा डॉ. रमेश- संख्यानः, आचार्यः बलबीरः, डॉ. पंकज- कुमारः, डॉ. मुकेश- कुमारः, डॉ. दीप- कुमारः, डॉ. विद्यासागरः, आचार्यः नरेश- मलोटिया, आचार्यः रजनीश-कुमारः डॉ. विपिन- कुमारः च उपस्थिताः आसन्।

विश्वपुस्तकमहामेलके साहित्याकदेम्याः समनुष्ठिता काव्यगोष्ठी

हिमसंस्कृतवार्ताः। संस्कृत-हिन्दी-पञ्जाबी-ऊर्दू चेत्येति भाषाणां रचनाकारैः कृतः काव्यपाठः नवदिल्लीः राजधान्यां दिल्लीयां साहित्याकदेम्या एका बहुभाषीया काव्यगोष्ठ्याः समनुष्ठानं प्रख्यातसंस्कृतकवेः पत्रकारस्य, शिक्षकस्य च डॉ. युवराजभट्टराईवर्यस्य अध्यक्षतायां विहितम्। अस्यां

काव्यगोष्ठ्यां शाचीन्द्रः आर्यः हिन्दीभाषायां, गुरुसेवकसिंहः पञ्जाबीभाषायां रिज़वान खानः च ऊर्दूभाषायां, निज-रचनाः श्रोतृजनानां पुरतः प्रस्तुतवन्तः। कविसम्मेलनस्य सुचारुतया सञ्चालनं साहित्याकदेम्याः अधिकारिणा अजयकुमारमीणा-वर्येण सम्यक् सम्भालितम्। एतस्य कविसम्मेलनस्य प्रारम्भे साहित्याकदेम्याः सम्पादनाधिकारिणा अजयकुमारशर्म-महाभागेन अतिथीनां कवीनां च स्वागतसपर्या सम्पादिता। साकमेव समेषां निमन्त्रितानां कवीनां समग्र-साहित्यिक- गतिविधीनां परिचय-पूर्वकं तेषामपि परिचयः श्रोतृजनानां पुरतः उपस्थापितः। ततः परं काव्यगोष्ठी सुतरां प्रचलिता अभूत्। हिन्दी-पञ्जाबी-ऊर्दू-कविभिः क्रमशः रचनापाठः प्रस्तुतः। तदनु अस्य काव्य सम्मेलनस्य अध्यक्षेण समवाप्तसाहित्याकदेमीयुवपुस्कारेण डॉ. युवराजभट्टराई- महोदयेन समेषां कवीनां रचनाविषये आध्यक्षीयं वक्तव्यं प्रदाय तासां रचनानाम् औचित्यः, सामायिकताः च प्रतिपाद्य समाजे काव्यस्य प्रभावविषयेऽपि सुतरां प्रतिपादितम्। ततः परम् अमुना संस्कृतस्य पारम्परिक-छन्दस्य नूतनसन्दर्भान् संयोज्य विरचिताः निजकविताः संश्राव्य श्रोतारो मन्त्रमुग्धीकृता। कवि सम्मेलनस्य अवसाने साहित्याकदेम्याः सर्वेभ्यः कविवरेभ्यः श्रोतृजनेभ्यः कार्यकर्तृभ्यः च आभारभारः प्रकटितः। अस्मिन् कवि सम्मेलने विविधभाषाभाषीयाणां पारेशतं श्रोतृजनानां काव्यप्रेमिणां चाप्युपस्थितिः अवर्तत।

चलचित्रवार्ताः

राजमौली-महेशबाबूयोः १०००-कोटिरूप्यकाणां चलच्चित्रे विदेशीया अभिनेत्री दृश्यते

वार्ताहरः - जगदीश डाभी मुम्बई। 'बाहूबली', 'आरआरआर' इत्यादीनि सफल-चलच्चित्राणि निर्माणं कृतवतः एस एस राजामौली 'एसएसएमबी २९' इति चलच्चित्रस्य कारणेन वार्तायां वर्तते। 'SSMB 29' इति चलच्चित्रस्य अस्थायी नाम वर्तते। राजमौली इत्यस्य एतत् चलच्चित्रं सहस्रकोटि-बजटेन निर्मितं भविष्यति। आय-व्ययकेन अनुसारम् एतत् चलच्चित्रं देशस्य बृहत्तमं चलच्चित्रं भविष्यति। दक्षिणस्य नायक-महेशबाबूः अस्मिन् चलच्चित्रे मुख्यभूमिकायां दर्शनं दास्यति। प्राप्तसमाचारानुसारं महेशबाबुः अस्य चलच्चित्रस्य सञ्चयतां प्रारब्धवान्। महेशबाबु विदेशीयप्रशिक्षकात् प्रशिक्षणं गृह्णाति। एस.एस.राजमौली-महेशबाबूयोः अस्य चलच्चित्रस्य चित्रोत्तलनम् अतीव शीघ्रमेव आरभ्यते। एतस्मिन् समये विदेशीया अभिनेत्री चलच्चित्रे प्रविष्टा इति वार्ता आगच्छति। राजमौली इत्यस्य 'आरआरआर' इत्यस्मिन् विदेशीया अभिनेत्री अपि कार्यं कृतवती आसीत् अधुना तस्य नूतने चलच्चित्रे १०००-कोटिरूप्यकाणां विदेशीया अभिनेत्री दृश्यते। प्राप्तसमाचारानुसारम् अमेरिकनजन्मनि इन्डोनेशियादेशस्य अभिनेत्री चेल्ली इस्लान 'SSMB 29' इति कार्यक्रमे प्रवेशं कृतवती। प्राप्तसमाचारानुसारं चेल्ली इस्लान इत्ययं चलच्चित्रे महत्त्वपूर्णा भूमिकायां दृश्यते। परन्तु चेल्ली इस्लान इत्यस्याः प्रवेशविषये अद्यापि आधिकारिकं वक्तव्यं न प्राप्तम्। एकावार्तानुसारं चेल्ली इस्लान अद्यैव एस.एस.राजमौली इत्यस्य इन्स्टाग्रामे अनुसरणं कृतवान्। इन्स्टाग्रामे तस्य अनुसरणं कृत्वा गत्वा चेल्ली इस्लान राजामौली इत्यस्य नूतनस्य चलच्चित्रस्य भागः भवितुम् अर्हति

प्रारब्धा दशमीकक्षापरीक्षा, बालकानाम् अपेक्षया बालिकानां संख्या अधिका, एका त्रुटिः वर्षद्वयस्य प्रतिबन्धं जनयितुं शक्नोति

हिमसंस्कृतवार्ताः- कुणाल कौशिकः बिहार- विद्यालय- परीक्षासमितेः दशमीकक्षायाः वार्षिकपरीक्षा गुरुवासरात् आरब्धा। परीक्षायाः कृते राज्ये १५८५ परीक्षाकेन्द्राणि स्थापितानि सन्ति। परीक्षा फरवरी २३ दिनाङ्कपर्यन्तं भविष्यति। अभ्यर्थिनः प्रथमपालिकायां प्रातः ९ वादनपर्यन्तं द्वितीयपाले अपराह्णे १.३० वादनपर्यन्तं परीक्षाभवने प्रवेशं कर्तुं शक्नुवन्ति। परीक्षाकाले सर्वेषु परीक्षाकेन्द्रेषु धारा १४४ प्रवर्तते एव। बिहारविद्यालयपरीक्षासमित्या उक्तं यत् अस्मिन् समये परीक्षायाम् उपस्थितानां बालकानाम् अपेक्षया बालिकाछात्राणां संख्या अधिका अस्ति। अस्मिन् समये मैट्रिकपरीक्षायां १६,९४,७८९ अभ्यर्थिनः उपस्थिताः सन्ति। अस्मिन् बालकानां संख्या ८,२२,५८७, बालिकाछात्राणां संख्या ८,७२,१९४ च अस्ति। परीक्षायाः आरम्भात् ३० निमेष पूर्वं अभ्यर्थिनः परीक्षाकेन्द्रं प्राप्तुं अनिवार्यम् अस्ति। ये केऽपि अभ्यर्थिनः विलम्बं कुर्वन्ति, द्वारं कूर्दनं कृत्वा परीक्षाकेन्द्रे प्रवेशं कर्तुं प्रयतन्ते ते वैधानिककार्यविधीनाम् अधिकारिणः भविष्यन्ति। ते २ वर्षपर्यन्तं परीक्षातः निष्कासिताः भविष्यन्ति।

बिहारराज्ये मार्गदुर्घटनायां दशमकक्षायाः त्रयः परीक्षार्थिनः व्रणिताः। द्रुतवेगियानं मार्गविभाजकस्य उपरि उदपतत्।

हिमसंस्कृतवार्ताः- कुणाल कौशिकः। बिहारराज्ये मार्गदुर्घटनानां घटनाः प्रकाशं प्राप्तवत्यः। गुरुवासरे सासारामनगरे द्विचक्रिकायाः यात्रां कुर्वन्तः दशमश्रेणीयाः त्रयः छात्राः अनियंत्रितबसयानेन आहताः। त्रयः अपि घातिताः भूत्वा चिकित्सालयं नीताः। एकस्य आहतस्य स्थितिः गम्भीरा इति कथ्यते। अकोढीगोला थानाक्षेत्रस्य बांक ग्रामस्य निवासी अभिषेककुमारः, रोशनकुमारः, विशालकुमारः च इति घातितानां अभिज्ञानं कृतम् अस्ति। गुरुवासरे भोजपुरनगरे अपि

मार्गदुर्घटना अभवत्। बक्सर-पटना एनएच ९२२ मध्ये बिहिया थानाक्षेत्रस्य दोधरा ग्रामस्य समीपे गुरुवासरे प्रातःकाले एकस्य ट्रकवाहनस्य च घट्टनम् अभवत्। ट्रकस्य आघातः एतावत् प्रबलः आसीत् यत् यानं खण्डितं जातम्। यानस्य चालकस्य निर्गमनस्य अवसरः अपि न प्राप्तः। तस्य प्राणः संकीर्णतया रक्षितः। बहुप्रयत्नेन आहतः चालकः बहिः निष्कासितः। प्राप्तसूचनानुसारं कारयानं विवाहसमारोहं गच्छति स्म। परन्तु याने गच्छन्तीनां जनाणां किमपि हानिः न अभवत्। सूचना प्राप्तमात्रेण यातायातपुलिसः तत्स्थानं प्राप्य कारयानं निष्कास्य पुलिसस्थानम् आनयत्।

योगदर्शने शोधाय लेखनाय च उत्तराखण्डस्य प्रख्यातलेखिका डॉ. कविताभट्टशैलपुत्र्यै गार्गीराष्ट्रीययोगिनीपुरस्कारः

वार्ताहरः-कुलदीपमैन्दोला। ऋषिकेशः

भारतस्य मध्यप्रदेशस्य एडुजी-लाइफ् तथा उत्तराखण्डस्य ऋषिकेशस्य परमार्थनिकेतनाश्रमस्य संयुक्ताश्रयेण परमार्थनिकेतनाश्रमे 2024 वर्षस्य अन्तर्राष्ट्रियं राष्ट्रियं च पुरस्कारसमारोहस्य आयोजनं सञ्जातं । अस्मिन् कार्यक्रमे देशस्य विदेशेभ्यः च योगिनीजनाः बहुसंख्येन भागं गृहीतवन्तः । अस्मिन् अवसरे योगदर्शनसम्बद्धं अन्तर्राष्ट्रीयसम्मेलनं अपि सम्पन्नम् । यस्मिन् योगिनीभिः योगदर्शनस्य विविधपक्षेषु स्वस्य व्याख्यानानि शोधपत्राणि च प्रस्तुतानि। तदतिरिक्तं चित्रकलाप्रदर्शनी, योगसम्बद्धाः सांस्कृतिककार्यक्रमाः अपि आयोजिताः आसन् । वैश्विकानुप्रयोगेभ्यः चयनस्य आधारेण २०२४ वर्षस्य कृते एषः पुरस्कारः गार्गीराष्ट्रीयपुरस्कारः उत्तराखण्डस्य प्रख्यातलेखिका दर्शनशास्त्रस्य व्याख्याता डॉ. कविताभट्ट इत्यस्यै प्रदत्तः अस्ति । डॉ. भट्टः सम्प्रति एच.एन.बी.गढ़वालकेन्द्रीयविश्वविद्यालयस्य श्रीनगर- (गढ़वालस्य), उत्तराखण्डस्य दर्शनशास्त्रविभागे सहायकप्रध्यापिकारूपेण कार्यं कुर्वन्ती अस्ति। उल्लेखनीयं यत् एषः पुरस्कारः योगदर्शनकेन्द्रितशैक्षणिकलेखनेषु, व्याख्यानेषु, तस्य वैश्विकप्रसाराय च समर्पितानां महिलाशक्तेः कृते दीयते। विदेशेषु योगस्य प्रचारार्थं समर्पितानां त्रिमहिलानां भारते च कार्यरतानाम् चतसृणां महिलानां कृते अन्तर्राष्ट्रीयं राष्ट्रिययोगिनीपुरस्कारं च प्रदत्तम्। राज्य-जिला-स्तरस्य चयनित-महिलाभ्यः योगिनी-पुरस्कारः अपि प्रदत्तः । अन्तर्राष्ट्रीययायोजने एडुजी लाइफ्, मुख्यकार्याधिकारी, डॉ. आर.एच.लता, डॉ. सुबोधतिवारी, कार्याधिकारी कैवल्यधाम लोनावाला, डॉ. शशिठाकुरः, परामर्शकः, राष्ट्रीयमहिलायोगः, डॉ. प्रवीणगुणनानी, राजभाषापरामर्शकः, विदेशमंत्रालयः, भारतसर्वकारः, भारतसर्वकारतः, परमार्थनिकेतनाश्रमस्य संतः स्वामीचिदानंदसरस्वती ऋषिकेशतः, एवं च साध्वी भगवती सरस्वती, साध्वी नन्दिनी, डॉ. मनोजठाकुरः, कार्याधिकारी व्यासा, सिंगापुरः आदयः अतिथिषु उपस्थिताः आसन् । डॉ. भट्टः अस्य पुरस्कारस्य चयनार्थं समितेः अध्यक्ष्यायाः डॉ.

आर. एच.लता इत्यस्याः निर्णायकमण्डलस्य सदस्यानां च धन्यवादं प्रकटितवती। सम्मानेनानेन राज्यस्य च गढ़वालविश्वविद्यालयस्य, शैक्षणिक-साहित्यजगतः, तस्याः छात्राणां, पाठकानां, प्रशंसकानां च व्यापकस्तरस्य सर्वेषां जनानां मध्ये अस्मिन् विशाले सम्माने सुखस्य तरङ्गः अस्ति। ज्ञातव्यं यत् भारतीयदर्शने योगदर्शनविशेषज्ञा डॉ. कविता भट्टशैलपुत्र्यै गम्भीरा लेखिका, उत्सुकव्याख्याता, शिक्षाविदुषी च अस्ति । पटेलप्रतिनिधिसभालेखनोद्वारा शैलपुत्र्यै इत्युपाधिना विभूषिता साहित्यजगति अन्तर्राष्ट्रीयस्तरे प्रसिद्धास्ति।

पर्वतमहिलायाः संघर्षशीलजीवनं जीवित्वा अपि डॉ. कविता भट्टः विगत २५ वर्षेभ्यः भारतीयदर्शनं, योगदर्शनं, गीतादर्शनं, नारीसशक्तिकरणं, हिन्दीसाहित्यं च केन्द्रीकृत्य योगप्रसाराय लेखनाय च समर्पिता अस्ति। अधुना यावत् सा २७ पुस्तकानि, बहूनि शोधपत्राणि, शतशः लोकप्रियलेखाः, साहित्यिककृतयः च लिखितवती । डॉ. कविता भट्टः मध्यप्रदेशस्य साहित्य-अकादमीतः 2019 वर्षस्य कृते अखिलभारतीयसाहित्य-अकादमी-पुरस्कारमपि प्राप्तवती। एतदतिरिक्तं डॉ. भट्टः अनेके अन्तर्राष्ट्रीयः राष्ट्रियपुरस्काराः/सम्मानेन सभाजितास्ति। २०२० तमे वर्षे विज्ञानप्रौद्योगिकीमन्त्रालयस्य अन्तर्गतविज्ञानप्रौद्योगिकीसञ्चारराष्ट्रीयपरिषदे कार्यक्रमपरामर्शसमितेः सदस्यत्वेन अपि नामाङ्किता अभवत् । डॉ. भट्टः भारतसर्वकारस्य प्रतिनिधिमण्डलस्य सदस्यत्वेन वर्षे २०२३ तमे वर्षे फिजीदेशे आयोजिते विश्वहिन्दीसम्मेलने अपि भागं गृहीतवती।

सा सर्वेषां हिमालयराज्यानां नियोजितविकासं प्रति केन्द्रितस्य हिमालयस्य जननीतेः प्रारूपणसमित्याः सदस्या अपि अस्ति। डॉ. कविता भट्टः उत्तराखण्डमूलस्य एतादृशी महिला अस्ति यस्याः योगदर्शनविषये केन्द्रितगुणात्मकसंशोधनार्थं भारतीयदार्शनिकसंशोधनपरिषदः नवीदिल्ली, विश्वविद्यालयानुदानआयोगः नवीदिल्ली इत्यत्र च अनेकानि महत्त्वपूर्णानि फेलोशिप्-पुरस्कृतानि सन्ति योगदर्शनस्य विदुषी शोधकर्तृत्वेन भवत्याः बहुवर्षानुभवः अस्ति। भारतीय-उच्चायोग-दूतावासः, अनेकमन्त्रालयाः, साहित्यिक-अकादमी तथा शैक्षणिकसंस्थानम् इत्यादिषु व्याख्यानार्थं डॉ. कविता भट्टः निरन्तरम् आमन्त्रिता भवति। अपि च मॉरिशस, यू.एई., यूनाइटेड किङ्डम, नेपालम् इत्यादिषु मञ्चेषु आमन्त्रितव्याख्यानानां निरन्तरं प्रसारणं कृतम् अस्ति । प्रसारभारत्याः-अन्तर्गतं अखिलभारतीय-रेडियो-दूरदर्शन-स्थानकेषु वार्ता-रूपक-समकालीन-साहित्य-कृतीनां प्रस्तोतारूपेण भवत्याः दीर्घः अनुभवः अस्ति । भवत्याः कृतयः देशस्य विदेशेषु च अनेकभाषासु अनुवादिताः सन्ति। सम्पादकत्वेन, अनुवादकत्वेन, कवित्वेन च भवत्याः विशिष्टप्रतिमानं वर्तते।

तीर्थानां परिचयेन मानवजीवनः समुज्वलं भवति - पण्डितः भास्करशर्मा

हिमसंस्कृतवार्ताः। भारतराष्ट्रः देवतानां जन्मभूमिः भवति। देवानां जन्म, लीलादिकं यस्मिन् प्रदेशे भवति तत् क्षेत्रं तीर्थक्षेत्रमित्युच्यते। तत्र मनुष्यः स्नानदानजपध्यानादिकमाचर्य पूर्वजन्म कृतपापात् मुक्तिर्लभते। तीर्थानां परिचयः मानवजीवनस्य अङ्गं भवति। अनेन मनुष्यः स्व जीवनं प्रकाशमार्गे नेतुं प्रोत्साहितः भवति। तेन क्रमेण अद्य जम्मू कश्मीर राज्यस्य कठुआ जनपदे विश्वस्थलीनगरे प्रतिष्ठित चूडामणि संस्कृत संस्थानमिति पारम्परिकगुरुकुले भगवतः वद्वीनारयणक्षेत्रात् तीर्थपुरोहितः पण्डितः श्रीमान् भास्कर शर्मा महोदयाः समागत्य समस्तान् वटुकान् तीर्थक्षेत्राणां महत्त्वविषये परिचयं कारितवन्तः । गुरुकुलस्य प्रचार्यप्रवराणां श्रीमतां डॉ सौम्य रञ्जन महापात्रमहोदयानां तत्वावधानेन आयोजिते कार्यक्रमे असौ आचार्यः शर्मा महोदयः तुषारार्दिते अंचले षण्मासपर्यन्तं मानवै पूजितः भगवतः वद्विविशालस्य माहात्म्यं, क्षेत्रस्य पौराणिकिगाथा तथा भारतीय संस्कृतिपरंपरायां तीर्थानां वैशिष्ट्यविषये वटुकान् सूक्ष्मतया समवोधयत्। अस्मिन् कार्यक्रमे केन्द्रीय खनन एवं ईन्धन अनुसंधान संस्थानस्य मुख्यवैज्ञानिकचराः आचार्याः डॉ. वीरेन्द्रकुमारसिंहमहोदयाः, संस्थानस्य प्रबन्धकः महेन्द्रपाल उपाध्यायः, आचार्यः अनमोल उपाध्यायः, आचार्यः सुरज शर्मा, आचार्यः साहिल शर्मा एवं संस्थानस्य कर्मकर्तृणां साकं सर्वे विद्यार्थिनः समुपस्थिताः आसन्।

देवनागरी लिपि, रोग निवारणञ्च

बहूनां भारतीयभाषाणां लिपि "देवनागरी" इति उच्यते। अस्याः लिप्याः उत्पत्तिविषये कथ्यते यत् एकदा "नटराजमहेश्वरः" नृत्यं कुर्वन् डमरुं वादयति स्म, तस्मात् १४ (चतुर्दश) सूत्राणि प्रादुर्भूताः ये "महेश्वरसूत्रम्" इति नाम्ना प्रसिद्धाः अभवन् एतेभ्यः स्रोतेभ्यः देवनागरीलिपिः उद्भूतवती। अस्याः लिप्याः १२ स्वराः अत्यन्तं लाभप्रदाः शुभाः च मन्यन्ते। तेषां सम्यक् उपयोगेन रोगाणां चिकित्सा, स्वास्थ्यं च प्राप्तुं शक्यते। अ- कण्ठात् अयं स्वरः उच्चारितः भवति। प्रत्येकं भवन्तः "अ " इति उच्चारयन्ति चेत् हृदयस्पन्दनं तीव्रगत्या वर्धते, येन रक्तं शुद्धं भवति। आ - अस्य उच्चारणं दमा, कासं च चिकित्सति, फुफ्फुसाः उत्तेजिताः शुद्धाः च भवन्ति। नियमितव्यायामेन उपरितनत्रयपृष्ठपार्श्वयोः दृढता भवति। इ ई- कण्ठं मस्तिष्कं च प्रभावितं करोति। अतः कण्ठनासिका, हृदयस्य ऊर्ध्वभागस्य च कार्याणि विशेषतया उत्तेजितानि भवन्ति। एतत् उच्चारयित्वा आन्तरेषु सञ्चितः कफः, मलं च मुक्तं भवति, एते भागाः स्वस्थाः भवन्ति। उ, ऊ - यकृत, उदरं, प्रभावितं करोति। अस्य नियमितः अभ्यासः उदरस्य भारं न्यूनीकरोति, स्त्रियः रोगेषु अतीव लाभप्रदः भवति। गर्भाशयः स्वस्थः बलवान् च भवति। ऐ, ऐ- अस्य निरन्तर अभ्यासेन वृक्कस्य स्पन्दनं मूत्रसम्बद्धाः रोगाः च निरामयाः भवन्ति। ओ, औ- अस्य नियमितः अभ्यासः आन्तराणां तन्त्रिकानां च शुद्धिं करोति। जननेन्द्रियेषु अपि अस्य उत्तमः प्रभावः भवति। अं- बीजमन्त्रेषु अस्य प्रयोगः भवति। घण्टाध्वनिं चिरं पठित्वा सर्वे विकाराः गच्छन्ति। तस्य उच्चारणं वक्षःस्थलं कण्ठं च दृढं करोति। अः- अस्य नियमित उच्चारणेन मस्तिष्कं, कण्ठं, हृदयं च लाभः प्राप्नुवन्ति।

स्वराणाम् उच्चारणविधिः
स्वरस्य उच्चारणाय आरामस्थितौ उपविश्य मेरुदण्डं सरलं स्थापयन्तु। मुखं पिधाय नासिकाद्वारा पूर्णं गभीरं च निःश्वासं गृहीत्वा ततः उच्चारयन्तु। उच्चारणानन्तरं १५ (पञ्चदश) सेकण्ड यावत् अथवा स्वक्षमतानुसारं श्वासं धारयन्तु। क्रमेण निःश्वासस्य धारणस्य अभ्यासं वर्धयन्तु। एतत् कार्यं भोजनात् पूर्वं कर्तव्यम्। स्वराणाम् उच्चारणं कुर्वन् निःश्वासं निरन्तरं कुर्वन्तु। एवम् एतेषां स्वराणां नियमित- अभ्यासेन बहूनां रोगाणां निवारणं सम्भवति।

sudha_sathaye@yahoo.com

.....सुधा साठ्ये मुंबई

गुरुकुलकण्वाश्रमे वसन्तोत्सवे सम्प्राप्तः प्रीतमभरतवाणः विदुषां समागमः, जायन्ते विविधाः कार्यक्रमाः

हिमसंस्कृतवार्ताः- कुलदीपमैन्दोला। कोटद्वारं। परमार्थवैदिकगुरुकुलकण्वाश्रमे त्रिदिवसीयः वसन्तोत्सवकार्यक्रमः आरब्धः यस्मिन् १४ दिनाङ्के मुख्यातिथिः उत्तराखण्डसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य कुलपतिः डॉ. दिनेशचन्द्रशास्त्री उपस्थितः आसीत् । तैः प्रोक्तं यत् वेदेषु सर्वं विज्ञानं विद्यते । मन्त्रेषु अस्माकं जीवनस्य सर्वस्वं विद्यते । परमार्थनीकेतनस्य महामुनिः पूज्यस्वामी चिदानन्दसरस्वत्याः मार्गदर्शने एवं पूज्यस्वामीविश्वपालजयन्तस्य अध्यक्षतायां वसन्तोत्सवकार्यक्रमः समारम्भः । यत्र पद्मश्री तथा जागरणसम्राट् एवं च उत्तराखण्डस्य लोकप्रियगायकः

कण्वाश्रमवसन्तोत्सवकार्यक्रमे सम्प्राप्तः प्रीतमभरतवाणः गुरुकुलपरिवारेण सह अपि मेलनार्थम् आगतवान् । अवसरेस्मिन् पूज्यस्वामी विश्वपालजयन्तमहाराजः, आचार्यः मनमोहननौटियालः एवं अरविन्दभट्टः उत्तरीयवस्त्रेण स्वागतम् एवं अभिनन्दनं कृतवान् । अत्रापि सः सर्वेषां पुरतः स्वस्य जागरितलोकगायनस्वरस्य प्रदर्शनं कृतवान् । कण्वाश्रमस्य सुन्दरं दृश्यं गुरुकुलस्य वातावरणं च दृष्ट्वा अतीव प्रसन्नः अभवत्। सः पूज्यस्वामिनः आचार्याणां ऋषिकुमाराणां च आशीर्वादमपि प्राप्तवान् । द्वितीयदिवसस्य अपि अवसरे वैदिकगुरुकुलमहाविद्यालयस्य परमार्थवैदिकगुरुकुलकण्वाश्रमस्य च परिसरे विविधाः मञ्चकार्यक्रमाः आयोजिताः अभवन्। यस्मिन् उत्तमयोगासनानि अपि गुरुकुलस्य छात्रैः प्रदर्शितानि। कोटद्वारनगरस्य विभिन्नाः विद्यालयाः अपि सांस्कृतिककार्यक्रमाः प्रस्तुतवन्तः । पूज्यस्वामिनः सान्निध्ये आर्षकन्याछात्राभिः अपि उत्कृष्टप्रस्तुतिः प्रदर्शिता। श्री पूज्यस्वामी विश्वपालजयन्तवर्येण स्वशुभप्रवचनेषु कथितं यत् वैदिकमार्गस्य अनुसरणं कुर्वन् सत्यस्य अनुसरणं कर्तव्यं।

पाणिनीयपरम्परायाः वर्गीकरणम्

एतत् वर्गीकरणं द्विविधम् - अ) कालपरकं आ) पद्धतिपरकं च।

√ कालपरकं वर्गीकरणम्- एतस्मिन् वर्गीकरणे पाणिनीयव्याकरणस्य विकासस्य कालखण्डः त्रिधा विभक्तः भवति।

१) कालदृष्ट्या पश्चिमशतके ख्रिस्तपूर्वम् अष्टमशतकात् आरभ्य ख्रिस्तपूर्वं द्वितीयं शतकम् यावत् यः मुनित्रयस्य कालः सः एव पाणिनीयव्याकरणस्य प्रथमः कालखण्डः इति मन्यते। एतस्मिन् कालखण्डे व्याकरणदर्शनस्य मूलसिद्धान्तानां प्रणयनं पाणिनिः कात्यायनः पतञ्जलिः एतैः त्रिभिः मुनिभिः कृतम्।

२) पाणिनीयव्याकरणस्य द्वितीयः कालखण्डे त्रिमुनिव्याकरणस्य स्पष्टीकरणानि प्रारब्धानि। लुप्तप्रायस्य महाभाष्यस्य उद्धारः चन्द्राचार्येण कृतः। एषः स्वयं त्रिमुनिव्याकरणस्य सूक्ष्माध्येता आसीत्। सः स्वस्य पृथग्व्याकरणग्रन्थस्यापि प्रणयनं कृतवान्। एतस्य कालः ख्रिस्तस्य पञ्चमं शतकम्।

तदनन्तरं सप्तमे शतके जयादित्यवामनाख्यौ द्वौ काश्मीरपण्डितौ अभवताम्। एताभ्यां काशिकानाम्नी अष्टाध्यायाः वृत्तिः लिखिता। अष्टाध्यायीसूत्राणां क्रमानुसारं तस्याम् सूत्रस्पष्टीकरणं दत्तम् आसीत्। एतस्य ग्रन्थस्य आद्याः पञ्च अध्यायाः जयादित्येन अवशिष्टाध्यायत्रयं च वामनेन लिखितमिति मन्यते।

एतस्मिन्नेव काले भर्तृहरिणा व्याकरणदर्शनम् अधिकृत्य वाक्यपदीयनामकः प्रसिद्धः ग्रन्थः रचितः। भर्तृहरिणा महाभाष्यस्य महाभाष्यदीपिका इत्येषा व्याख्या अपि लिखिता आसीत्।

काशिकावृत्तेः अधिकविवरणार्थं जिनेन्द्रबुद्धिना इसवीये अष्टमे शतके काशिकाविवरणपञ्जिका अथवा न्यासः इत्येषा टीका रचिता। पुनश्च एकादशे शतके हरदत्तपण्डितेन पदमञ्जरीनाम्नी काशिकाटीका लिखिता।

एकादशे शतके एव कैयटेन महाभाष्यस्य प्रदीपनामिका व्याख्या लिखिता। कैयटः पाणिनीयव्याकरणस्य द्वितीयकालखण्डस्य अन्तिमः लेखकः अस्ति।

३) पाणिनीयव्याकरणस्य तृतीये तथा अन्तिमे कालखण्डे प्रक्रियाक्रमेण लिखितानां ग्रन्थानां रचना अभवत्। पाणिनीयक्रमेण सूत्राध्ययने क्लेशम् अनुभवतां अध्येतृणां कृते व्याकरणविद्धिः शब्दसिद्धेः प्रक्रियानुसारं पाणिनिः सूत्राणां क्रमः परिवर्तितः। अतः एते प्रक्रियाग्रन्थाः अथवा प्रकरणग्रन्थाः इति नाम्ना ज्ञायन्ते।

द्वादशे शतके धर्मकीर्तिनाम्ना जैनपण्डितेन रचितः रूपावतारः प्रथमः प्रक्रियाग्रन्थः। तदनन्तरं चतुर्दशे शतके विमलसरस्वतीमहाभागः रूपमाला इत्येनं ग्रन्थं रचितवान्। पञ्चदशे शतके रामचन्द्रेण प्रक्रियाकौमुदी रचिता। एषः ग्रन्थः भट्टोजिदीक्षितस्य कृते सिद्धान्तकौमुद्याः रचनायां प्रारूपवत्

अभवत्।

सप्तदशे शतके जातः भट्टोजिदीक्षितः प्रायः तैलङ्गब्राह्मणः आसीत्। तथापि तस्य वास्तव्यं काश्याम् अभवत्। लक्ष्मीधरः तस्य पिता। प्रक्रियाकौमुद्याः रचयितुः रामचन्द्रस्य भ्रातृव्यः शेषकृष्णः तस्य गुरुः। अप्यदीक्षितमपि सः गुरुं मन्यते। अमरकोषस्य रामाश्रमीटीकायाः लेखकः भानुजिः तस्य पुत्रः बृहच्छब्दरत्नकारः हरिदीक्षितः पौत्रश्च। हरिदीक्षितः वैयाकरणसिद्धान्तमञ्जूषायाः, प्रदीपोद्योतस्य, परिभाषेन्दुशेखरस्य च रचयितुः नागेशस्य गुरुः आसीत्। भट्टोजेः भ्रातृव्यः वैयाकरणभूषणस्य कर्ता कौण्डभट्टः आसीत्। भट्टोजिना प्रक्रियाक्रमम् आदृत्य सिद्धान्तकौमुदी रचिता। प्रक्रियाग्रन्थेषु एषः ग्रन्थः मूर्ध्यन्त्यं स्थानं भजते। पाणिनेः ३९६५ सूत्राणि प्रक्रियार्थं क्रमपरिवर्तनं कृत्वा भट्टोजिना व्याख्यातानि सन्ति। प्रक्रियाकौमुद्यां केवलं रूपसिद्धिदृष्ट्या परमावश्यकानि सूत्राण्येव समावेशितानि आसन्। तथापि सिद्धान्तकौमुद्यां प्रायः सर्वेषामेव पाणिनिः सूत्राणां प्रक्रियाक्रमेण समावेशनात् एषः पाणिनिव्याकरणस्य अभिनवः सर्वमान्यश्च ग्रन्थः अभवत्। तस्य महत्त्वं एतावद्धर्मितं यत् -

कौमुदी यदि कण्ठस्था वृथा भाष्ये परिश्रमः।

कौमुदी यद्यकण्ठस्था वृथा भाष्ये परिश्रमः।।

एषा उक्तिः प्रचलिता। कौमुद्याः अध्ययनं कृतं चेत् महाभाष्यस्य अध्ययनस्य आवश्यकता न स्यात्। तस्याः अध्ययनं नैव कृतं चेत् महाभाष्यस्य आकलनमपि नैव भवेत् अतः तदध्ययनं निष्फलम् एवं प्रवादः समजायत।

एषा अतिशयोक्तिः अस्ति इति तु ज्ञायते एव। महाभाष्यस्य मौलिकता अध्ययनावश्यकता च अद्यापि अबाधिता एव वर्तते। सर्वेषां पाणिनिः सूत्राणां समावेशात् बृहत्याः सिद्धान्तकौमुद्याः अध्ययनमपि यदा छात्राणां कृते दुष्करम् अभवत् तदा भट्टोजेः शिष्यः वरदराजः तस्य त्रीणि लघुरूपान्तराणि निर्मितवान्। एषः वरदराजः दाक्षिणात्यः आसीत्। तस्य पितुः नाम दुर्गातनयः इति।

वरदराजेन सिद्धान्तकौमुदीतः २३१५ सूत्राणि स्वीकृत्य मध्यसिद्धान्तकौमुदी रचिता। पुनश्च ततः १२७६ सूत्राणि स्वीकृत्य लघुसिद्धान्तकौमुदी तथा ७२३ सूत्राणि स्वीकृत्य सारसिद्धान्तकौमुदी एतद्ग्रन्थद्वयं तेन निर्मितम्। एतेषु सङ्केतग्रन्थेषु लघुसिद्धान्तकौमुदी अत्यधिकं प्रसिद्धिं प्राप्तवती। तस्याः मङ्गलाचरणश्लोके बालानां पाणिनीये प्रवेशाय एषः ग्रन्थः रचितोस्ति इति तेन उच्यते।

नत्वा सरस्वती देवी शुद्धां गुण्यां करोम्यहम्।

पाणिनीयप्रवेशाय लघुसिद्धान्तकौमुदीम्।।

√ पद्धतिपरकं वर्गीकरणम्-

व्याख्यानपद्धतिम् आधृत्य यत् पाणिनीयव्याकरणस्य वर्गीकरणं तत् पक्षद्वयम् आश्रित्य प्रवर्तते-

१) यथोद्देशपक्षः २) कार्यकालपक्षश्च।

१) पाणिनिः सूत्राणां क्रमम् अपरिवर्त्य कृतं सूत्रव्याख्यानं यथोद्देशपक्षः। पाणिनिव्याकरणस्य द्वितीये कालखण्डे काशिकातः आरभ्य एकादशे शतके कैयटस्य प्रदीपटीकां यावत् सर्वाणि पाणिनीयव्याख्यानानि अष्टाध्यायीसूत्रक्रमम् अनुल्लङ्घ्य एव प्रवृत्तानि। अतः एते सर्वे ग्रन्थाः यथोद्देशपक्षम् आश्रयन्ति। एतदेव प्राचीनव्याकरणम् इति नाम्ना ज्ञायते।

२) द्वादशशतकं आरभ्य रचितेषु प्रक्रियाग्रन्थेषु प्रक्रियामाधृत्य सूत्रक्रमस्य यत् परिवर्तनं कृतं सः कार्यकालपक्षः। धर्मकीर्तेः रूपावतारात् नागेशस्य परिभाषेन्दुशेखरं यावत् सर्वे ग्रन्थाः कार्यकालपक्षधराः। एतदेव नव्यव्याकरणम् इति उच्यते। एतस्यां परम्परायाम् अग्रे सरसरीत्या व्याकरणं शिक्षयितुं कारिकाग्रन्थाः व्याकरणकाव्यग्रन्थाश्च रचिताः अभवन्। यथा हलधरकारिका, वैजलकारिका, भट्टिकवेः भट्टिकाव्यम् नारायणकवेः धातुकाव्यम् इत्यादयः।

-----श्री अभिजित् तोडकरः

सुभाषितशिक्षणप्रमुखः

संस्कृतभारती, पश्चिममहाराष्ट्रप्रान्तः।

।। श्रीरामायणकथा ।।

उत्तरकाण्डम्। अगस्त्यद्वारा

राक्षसानाम् उत्पत्तिविवरणम् (तृतीयः सर्गः)

लङ्कायां धनदस्य वसनात् पूर्वमपि तत्र राक्षसाः आसन् इति महर्षेः अगस्त्यस्य मुखात् श्रुत्वा रामचन्द्रः विस्मयम् अगच्छत्। पुरा अपि लङ्कायां राक्षसानां सम्भवः कथमासीत् इति विचिन्त्य राघवः ततः शिरः कम्पयित्वा तम् अगस्त्यं मुहुर्मुहुः दृष्ट्वा अब्रवीत् भगवन्! पूर्वमपि सा लङ्का राक्षसानाम् आसीत् इतीदं तव वाक्यं श्रुत्वा मम विस्मयः जातः। पुलस्त्यवंशाद्दुःकृताः राक्षसाः इति मया श्रुतम्। किन्तु इदानीम् अन्यतश्चापि राक्षसानां सम्भवः भवता कीर्तितः। किं ते रावणात् कुम्भकर्णात् प्रहस्तात् विकटात् रावणस्य पुत्रेभ्यः अपि बलवन्तराः आसन्? हे ब्रह्मन्! कः तेषां पूर्वकः? किं च तस्य नाम? कम् अपराधं च प्राप्य विष्णुना ते द्राविताः अभवन्? भगवन्! एतत् सर्वं विस्तरेण माम् उक्त्वा ममेदं कौतूहलम् अपसारय। राघवस्य वचः श्रुत्वा महामुनिः अगस्त्यः अब्रवीत्-

पुरा प्रजापतिः पृथिव्याः अर्द्धभागं यावद् जलम् असृजत्। ततः कांश्चन सत्त्वान् असृजत्। क्षुत्पिपासाभयार्दिताः ते सत्त्वाः वयं किं कुर्मः इति वदन्तः सत्त्वकर्तारं ब्रह्मदेवं विनीतवद् उपस्थिताः अभवन्। तदा प्रजापतिः प्रहसन् तान् सर्वान् प्रत्यवदत् हे जीवाः! यूयं यत्नेन मानवान् रक्षता। तदा तेषु कैश्चित् बुभुक्षितैः रक्षाम इत्युक्तम्। अपरैश्च कैश्चित् अबुभुक्षितैः यक्षाम इत्युक्तम्। ततः प्रजापतिः अब्रवीत् युष्मासु यैः रक्षाम इत्युक्तं ते राक्षसाः भवन्तु, यैश्च यक्षाम इत्युक्तं ते यक्षाः भवन्तु। तस्मिन् राक्षसकुले हेतिः प्रहेतिः च द्वौ भ्रातरौ जन्म अलभेताम्। तयोः धार्मिकः प्रहेतिः तपोवनम् अगच्छत्। परन्तु हेतिः दारक्रियार्थं परं यत्नम् अकरोत्। सः हेतिः स्वयं कालं गत्वा तं प्रार्थ्य भयां नाम महाभयां कालभगिनी कन्यां पर्यणयत्।

ततः पुत्रवतां श्रेष्ठो हेतिः तस्यां पुत्रं विद्युत्केशम् अजनयत्। हेतिपुत्रः दीप्तार्कसमप्रभः विद्युत्केशः तत्र क्रमेण अवर्धत। यदा सः यौवनम् अवाप्नोत् तदा तस्य पिता हेतिः पुत्रस्य विद्युत्केशस्य दारक्रियां कर्तुं व्यवसितः अभवत्। ततः राक्षसपुङ्गवः हेतिः प्रभावतः सन्ध्यातुल्यां सन्ध्यादुहितरं पुत्रार्थम् अवरयत्। सा अवश्यमेव परस्मै दातव्या इति चिन्तयित्वा सन्ध्या पुत्री विद्युत्केशाय अददात्। हे राघव! निशाचरः विद्युत्केशः सन्ध्यायाः तनयां लब्ध्वा तया सह रमते स्म। ततः शीघ्रं हि सा राक्षसी विद्युत्केशात् गर्भम् अलभत। ततः विद्युत्केशस्य पत्नी सा राक्षसी गिरि मन्दरं गत्वा पुत्रम् असूत। पत्या सह रमणस्य आशया सा राक्षसी तदा सुतमात्मजं व्यसृजत्।

मातापितृभ्यां परित्यक्तः सः शिशुः तदा मुखे मुष्टिं निधाय शनैः शनैः रोदिति स्म। तदा वृषभम् आस्थाय वायुमार्गेण पार्वत्या सह गच्छन् भगवान् शिवः तस्य शिशोः रुदितस्वनम् अशृणोत्। देवी पार्वती अपि तं रुदन्तं राक्षसात्मजं दृष्ट्वा कारुण्यभावात् महादेवं शिवं प्रार्थयत्। पार्वत्याः प्रियकाम्यया तदा भगवान् शिवः तं राक्षसात्मजं मातुरेव वयःसमं कृत्वा अमरञ्चैव कृत्वा तस्मै पुरमाकाशगम् अददात्। हे राघव! पार्वत्या अपि वरः दत्तः यद् राक्षसानां गर्भस्य सद्योपलब्धिः सद्य एव प्रसूतिः, सद्य एव मातुरेव वयःप्राप्तिः। ततः वरदानगर्वितः

राक्षसः सुकेशः प्रभोः शिवस्य श्रियं प्राप्य खगं पुरं च प्राप्य पुरन्दरः यथा सर्वत्र चरति स्म।

हिमसंस्कृतवार्ता, प्रदीपः

pradipnath997@gmail.com

वैदिकं मङ्गलाचरणम्

हे प्रभो ! वयं कल्याणमार्गस्य पथिकाः भवेम - स्वस्ति पन्थामनु चरेम । भगवन् ! तव कृपया अस्माकं सर्वं पापं नश्येत् - अप नः शोशुचदघम् । हे प्रभो ! अस्मदुपरि सुखमयं, मङ्गलमयं, श्रेष्ठसङ्कल्पं, ज्ञानम् एवं सत्कर्म धारय - भद्रं भद्रं क्रतुमस्मासु धेहि । हे देव ! वयम् आध्यात्मिकप्रकाशेन संयुक्ताः भवेम - सं ज्योतिषाभूमि । हे प्रभो ! त्वम् अस्मभ्यं सज्ज्ञानं प्रद, अस्माकं प्रार्थनां शृणु, तथाच

पापिभ्यो मनुष्येभ्यः अस्मान् रक्ष - स नो बोधि श्रुधी हवमुरुष्या णो अघायतः समस्तात् । हे देव ! वयं तव ज्योतिः प्राप्य अमरत्वं लभेमहि - अगन्म ज्योतिरमृता अभूम । हे सर्वज्ञ प्रभो ! अस्मत्कृते सुखकारी भव - सुमृडोको भवतु विश्ववेदाः । हे पृथिवि ! त्वम् अस्मत्कृते सुखदात्री भव - स्योना पृथिवि नः । अस्मत्कृते स्वस्थाने हि नानाविधम् ऐश्वर्यम् उपलब्धं भवेत् - इहैव रातयः सन्तु । प्रभो ! अस्मभ्यं दीर्घायुः प्रद - प्र न आयूंषि तारिषत् । हे दयालो ! वयं शरीरधारिप्राणिनः ज्योतिः लभेमहि - जीवा ज्योतिरशीमहि । यः त्वां पूजयति, तस्य त्वं रक्षको भव - यः सर्पयति तस्य प्राविता भव । वयं

शरीरेण निरोगिणः, एवम् उत्तमाः वीराः भवेम । हे परमेश्वर ! अहम् अनिन्द्यः स्याम्, मदीयः आत्मा अनिन्द्यः स्यात्, एवं मदीयं चक्षुः, श्रोत्रं, प्राणाः, अपानः व्यानः इत्यादिकमपि अनिन्द्यं स्यात् । हे प्रभो ! वयं मित्रेभ्यो न बिभीयाम, शत्रुभ्यः अपि भयं न स्यात्, परिचितजनेभ्यः, सर्वेभ्यः वस्तुभ्यश्च निर्भयतायाः प्राप्तिर्भवेत् । परोक्षेऽपि किमपि भयं न स्यात् । दिने, रात्रौ, सर्वकाले च वयं निर्भयाः स्याम । कस्मिन् देशे अपि अस्मत्कृते भयस्य कारणं न स्यात् । सर्वत्र अस्माकं मित्रं हि मित्रं भवेत् इति, शम् ।

असमप्रदेशीयः विज्ञानशिक्षकः, नारदोपाध्यायः